

1980-2000: VINT ANYS DE NATURALISME A OSONA

JORDI BAUCELLS COLOMER

L'article recull les activitats que ha desenvolupat en els darrers vint anys un col·lectiu que, agrupat en diverses entitats, promou el respecte, l'estudi i la conservació del patrimoni natural a Osona. L'activitat dels naturalistes osonencs va ser molt important durant els anys vuitanta i part dels noranta, i va esdevenir una referència a nivell català. L'activitat d'algunes d'aquestes entitats ha minvat en els últims anys, en els quals destaca la creació de l'entitat Grup de Naturalistes d'Osona, amb un nou projecte per al naturalisme osonenc.

This article reviews the work of a number of naturalists in the last twenty years, and the several groups they formed to promote respect for our natural heritage, and its study and conservation in Osona. The work of the those naturalists was particularly important in the '80s and part of the '90s, being at that time a point of reference for similar studies elsewhere in Catalonia. Since that time, the activity of some of the entities has decreased, though the same period has seen the creation of the organisation 'Naturalists of Osona' as a new project for the naturalists of Osona.

Actualment, l'afició al naturalisme és una manera prou estesa de viure i respectar la natura que es presenta en diverses formes, des de les activitats generals com l'excursionisme fins a les més específiques i especialitzades, com l'ornitologia i l'herpetologia, branques de la biologia que sovint són practicades per molta gent com a afició.

La figura del naturalista té els seus orígens ja fa dos segles, quan els protagonistes de nombroses expedicions arreu del món registraven descobriments i feien recol·leccions d'espècies biològiques de terra, mar i aire, i es convertiren així en els precursors de les ciències relacionades amb el patrimoni natural. En aquest sentit, el Regne Unit, país amb un gran nombre de colònies arreu del món, va ser pioner durant dècades, aportant a la història els grans noms del naturalisme del segle XVIII. Potser el fet d'haver viscut aquesta història naturalista tan fructífera ha estat la raó per la qual Anglaterra és avui en dia un dels països del món on el naturalisme, i en especial l'ornitologia, és una de les activitats més practicades per la població.

Fins ben entrat el segle XX, era impensable que en terres catalanes hi hagués algú que es mirés la natura fora de l'àmbit de la subsistència i l'explotació dels seus recursos. N'és una excepció el cas del Sr. José Bach i Xicoy d'Oristà que

durant els anys 1863-1902, en les seves caceres pel terme, es va anotar totes les peces caçades i en va fer una estadística acurada, en principi per estudiar-ne l'evolució. Ja més recentment, els senyors Vilarrúbia, del mas Torrellebreta de Malla, dedicaren tota una vida a la recol·lecció i l'estudi dels lepidòpters i els coleòpters, a més d'alguns altres grups d'insectes. El resultat de les nombroses prospeccions dels Vilarrúbia va ser una excepcional col·lecció d'insectes, nombrosos intercanvis d'espècies conservades i descripcions d'exemplars que amb el temps han estat classificats com a espècies endèmiques d'Osona.

A Catalunya, i ja al segle xx, una saga de joves naturalistes van realitzar els primers estudis del nostre patrimoni natural a principis i mitjans de segle. Es tractava evidentment de persones que pertanyien a famílies benestants que podien invertir bona part del seu temps realitzant excursions, prospeccions i estudis. Aquests estudis eren, la major part de les vegades, còpies dels efectuats anys enrere a Anglaterra, i en altres països del nord d'Europa i fins i tot dels Estats Units. Un exemple és el llibre *Els Ocells de les Terres Catalanes*, de Joaquim Maluquer i Sostres, que descriu, ja l'any 1956, bona part de les espècies presents als Països Catalans d'una manera força completa, tenint en compte l'escassetat de prospeccions que s'havien fet pel país. Aquest llibre ja esmenta dades concretes de la comarca d'Osona, especialment procedents de la plana de Vic i el Collsacabra, indrets molt freqüentats pels naturalistes de Barcelona. Destaquen en aquella època el Sr. Pons i Oliveras i el Sr. Artur Sarró, que van realitzar moltes sortides pel Collsacabra amb Josep Verdaguer i Feu, pagès osonenc de Sant Martí Sescorts bon coneixedor dels animals del país i un dels primers naturalistes d'Osona. Josep Verdaguer i Feu va realitzar el que probablement sigui el primer arxiu d'observacions regulars ornitològiques, d'altres vertebrats i de fòssils d'Osona.

La Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), fundada l'any 1898 com a filial de l'Institut d'Estudis Catalans, ha estat i és l'entitat naturalista més important del país. A través de les publicacions científiques del seu butlletí, s'han donat a conèixer estudis específics sobre molts aspectes del patrimoni natural dels Països Catalans. Concretament a Osona, i des dels anys vuitanta, la ICHN compta amb força socis que han organitzat múltiples activitats naturalistes. Destaca l'organització del VI Seminari de Gestió Ambiental, centrat en «La gestió de les planes interiors», que es va celebrar a Vic el març de l'any 2000 i que va comptar amb una gran participació.

A la comarca existeixen, encara avui, nombroses col·leccions d'animals i plantes fruit de l'afició que molts «senyors» tenien a la natura, la majoria d'elles originals de la primera meitat del segle xx. Destaquen les col·leccions de Masjoan d'Espinelves, el Seminari de Vic (col·lecció que a mitjans dels anys noranta va ser cedida al Grup d'Anellament Calldetenes-Osona), el col·legi de La Salle de Manlleu, etc. Es tracta de col·leccions de mamífers, ocells i plantes que sovint eren intercanviats amb gent d'arreu del món, raó per la qual, en la major part dels casos, estan formades per exemplars de fauna local i fauna de països prou llunyans com Brasil, Veneçuela o Austràlia. Les col·leccions del Seminari de Vic i del col·legi de La Salle de Manlleu van ser nodrides amb nombrosos exemplars intercanviats amb escoles d'Amèrica Llatina. Alguns propietaris de grans finques osonenques, amb gran afició a la cacera, eren profunds admiradors de la natura, fet que els va animar a llegir alguns dels llibres de natura als quals poca gent

podia accedir en aquells temps. El senyor Puget, l'any 1969, en el seu llibre *Becadas en Corriol* ja explica les excel·lències d'aquest admirat ocell al Collsacabra, i descriu interessants aspectes de la seva biologia, coneguts directament per ell després de molts anys voltant pels boscos caducifolis de Rupit i Pruit.

Aquest article pretén descriure i analitzar les activitats naturalistes que s'han portat a terme a la comarca d'Osona en el període 1980-2000, així com remarcar la importància que té i tindrà el naturalisme per a la societat osonenca com a activitat que ajuda a conèixer més bé el nostre entorn natural i, d'aquesta manera, a conservar-lo millor per a les generacions futures.

Conèixem diversos personatges del món de pagès que, des de fa molts anys, tenen afició a la natura. Segons ells, sense ser naturalistes s'han deixat seduir durant molt de temps per la natura essent grans observadors. En són exemples el Sr. Ballús, de Prats de Lluçanès, en Manel Anfruns, de Calldetenes, el mateix Josep Tortadès, de la masia La Caseta d'Espinelves, en Josep Verdaguer i Feu, de Casamitjanes a Sant Martí Sescorts, o en Genís de La Nogareda, d'Orís. Aquests són exemples de persones que han viscut gairebé tot el segle XX de la terra, però no vivint-la només com una font de recursos per ser explotats, sinó com una font de coneixement, diversió o contemplació. D'aquestes persones n'hem obtingut interessants observacions, històries i experiències amb la fauna i la flora del país. És sorprenent que hi hagi hagut gent que ja als anys cinquanta i seixanta practiquessin el naturalisme a la comarca. Personalment, em va sorprendre quan l'any 1983 vaig visitar per primera vegada La Nogareda d'Orís i el Sr. Genís, després d'ensenyar-me un gran llangardaix que vivia sota una llosa de pedra, em va insistir que sobretot vigilés de tornar a deixar la llosa al seu lloc suaument, ja que era refugi d'un formiguer i aquest es podia veure destorbat per la nostra visita.

Al Lluçanès, en Pere Juvanteny (en Pere de la Cirera) ha estat una de les persones que més ha divulgat la natura d'aquest indret, sobretot a través de la botànica i la micologia. Aquesta persona, gran coneixedora de la cultura popular osonenca, era ja a finals dels anys setanta un extraordinari coneixedor de les plantes i els bolets. Va iniciar les activitats de divulgació amb l'escola de natura La Vola, a mitjans dels anys vuitanta, impartint classes de botànica i de micologia i fent sortides de camp. Més endavant col·laborà amb nombroses entitats relacionades amb l'esplai, l'excursionisme i la natura, realitzant més de cinquanta xerrades sobre natura, folklore, bruixeria i altres aspectes de la cultura popular del país, de la vida de la gent al camp i de les moltes tradicions relacionades amb el medi natural, sobretot amb les plantes. Evidentment, en Pere de la Cirera ha estat i és una persona especial per a Osona, sobretot per la gent que tenen un contacte proper amb el món rural, ja que molts han après d'ell coses que de poques boques més haurien pogut sortir. Actualment disposa d'una casa de turisme rural a Sant Boi de Lluçanès, el seu poble.

A principis dels anys vuitanta, i coincidint amb un creixement del nombre de naturalistes a Catalunya i Espanya, uns quants joves osonencs es trobaven de tant en tant a les muntanyes del Collsacabra i Bellmunt per veure la impressionant migració dels rapinyaires pel Prepirineu osonenc. Les observacions de grans estols d'aligots vespers, àguiles marcenques i milans en migració primaveral, així com el descobriment dels nius de falcó pelegrí als cingles de Tavertet, fan veure a aquesta gent que la natura a Osona és rica i desconeguda. És l'any 1982 quan ja

existeix un petit grup de gent aficionada a la natura que organitza sortides regulars per enregistrar les espècies de vertebrats dels llocs més emblemàtics d'Osona: Montseny, Collsacabra, serres de Bellmunt i Milany, etc. Aquest col·lectiu de gent, situada en diversos indrets de la comarca, van iniciar diverses activitats relacionades amb l'estudi i la protecció de la natura a través de diverses entitats comarcals.

El Centre Osonenc de Defensa i Estudi de la Natura - CODEN

De Torelló surt la primera iniciativa naturalista important d'Osona, el Centre Territorial de Ciència i Tecnologia de la Vall del Ges, entitat fundada l'any 1983 per un grup de naturalistes de la comarca: Pere Pous, Jordi Martí, Carme Comaposada, Carme Casas, Joan Culí, Eudald Solà, Natàlia Reixach, Imma Reixach i Jordi Camprodon. L'entitat canviaria aviat de nom (al cap d'un any) i s'anomenaria finalment Centre Osonenc de Defensa i Estudi de la Natura (CODEN). Sens dubte la iniciativa era pionera a Osona, en una època en què les entitats naturalistes locals de Catalunya eren escasses. L'objectiu inicial de l'entitat va ser aglutinar naturalistes que, al marge del seu lloc d'origen, treballessin o volguessin fer activitats per la comarca d'Osona i emprendre projectes comuns de defensa, divulgació i estudi de la natura dins d'aquest territori.

El CODEN va organitzar aviat sortides i trobades de joves naturalistes d'Osona, fet que va permetre que la gent d'altres indrets de la comarca que tenien afició a la natura respongessin i es formés aviat un col·lectiu prou ampli de gent, format per unes vint-i-cinc persones, amb l'objectiu de recollir dades i divulgar i protegir les espècies d'animals i plantes del país. Es van escriure els primers articles científics sobre algunes interessants espècies, publicats en revistes locals, com ara la xixella, amb les dades de les observacions fetes als termes de Torelló i l'Esquirol. L'any 1984 s'organitza per part d'aquesta entitat la 1ª Trobada de Joves Naturalistes de Catalunya amb la pretensió d'unir el col·lectiu de joves naturalistes catalans en un fòrum anual, que posteriorment es va continuar celebrant amb aquesta periodicitat en molts altres indrets de la geografia catalana. Actualment aquestes trobades s'anomenen Jornades Naturalistes i Ecologistes de Catalunya. El CODEN va editar tres números de la revista *El Duc*, el que seria la primera revista naturalista en català, una publicació senzilla que incloïa dades i notícies de natura a Osona. També va realitzar diferents activitats de divulgació, com la realització d'exposicions itinerants, un audiovisual titulat «Els ocells d'Osona», que va ser premiat per la Societat Catalana de Biologia, l'edició de fullets divulgatius sobre la protecció del medi natural, la realització d'estudis de coneixement del medi, etc. L'entitat va promoure, l'any 1987, la creació del primer refugi de fauna salvatge d'Osona i un dels primers de Catalunya, a la finca Espadamala de Baix, a la riba del Ter a Torelló, juntament amb el propietari de la finca, en Jordi Espadamala i Russinyol, pagès i naturalista.

Un objectiu important del Centre era recopilar la informació existent sobre l'estat de coneixement del medi natural a Osona. Consegüentment, com a projecte d'estudi, el CODEN va ser el promotor del que havia de ser una *Història Natural de la Comarca d'Osona*. La gran envergadura del projecte va dificultar que es portés a terme en la seva totalitat i al final va concretar-se en el

projecte d'elaboració de l'*Atlas de vertebrats de la comarca d'Osona*. Com a resultat final d'aquesta iniciativa, on van participar naturalistes d'arreu del territori, entre ells el Grup d'Anellament Calldetenes-Osona, van aparèixer els llibres *Els ocells d'Osona* (1991) i *Fauna vertebrada d'Osona* (1999), dels quals el projecte inicial del CODEN en va ser l'embrió.

El CODEN va arribar a tenir uns tres-cents socis, però es va dissoldre oficiosament l'any 1988. Havia estat fundat per gent molt jove i entusiasta, però no va trobar la continuïtat suficient per efectuar un relleu, un cop les activitats professionals i personals dels fundadors no els van permetre continuar al peu del canó. També s'ha de dir que la ubicació, fora de Vic o la seva àrea d'influència, no va ajudar a consolidar el Centre més enllà del nord d'Osona, malgrat que es col·laborava amb naturalistes d'arreu de la comarca. La majoria d'integrants d'aquest grup han seguit realitzant activitats naturalistes a la comarca, fent col·laboracions amb nombroses persones d'Osona i d'altres indrets de Catalunya.

El Grup d'Anellament Calldetenes-Osona

El Grup d'Anellament Calldetenes-Osona es va fundar l'any 1983 a Calldetenes de la mà de Miquel Gómez, Montse Vila, Llorenç Vila, Rosa Cassany, Joan Aymerich i Dolors Isern. L'entitat, que es va enregistrar al Registre d'Associacions de Catalunya l'any 1984, tenia els objectius específics de realitzar activitats per a l'estudi, protecció i divulgació dels ocells a Osona, Catalunya i el món. Arrel de la gran curiositat que Joan Aymerich va sentir per l'anellament –fet que el va animar a anellar la primera guatlla d'Osona ja l'any 1979, amb una anella casolana feta per ell amb planxa d'alumini–, es va crear posteriorment una de les entitats que més faria per l'ornitologia d'Osona.

L'anellament és l'eina per a l'estudi dels ocells més utilitzada arreu del món i consisteix a marcar els ocells posant-los una anella a la pota; aquesta anella conté la informació necessària per a la seva posterior identificació. A principis dels anys vuitanta a Catalunya l'activitat d'anellament era escassa i es realitzava bàsicament a través dels socis del Grup Català d'Anellament i el Museo de Ciencias Naturales de Barcelona. L'any 1984, s'afegien al Grup d'Anellament Calldetenes-Osona Jordi Vigué, Jordi Baucells, Albert Ilari, Ramon Pou i alguns altres col·laboradors que van donar un gran suport sobretot en els moments de més feina. Durant el període 1983-1985, Josep Mas i Josep Caballeria, joves naturalistes manlleuencs, van col·laborar amb el Grup. Josep Caballeria realitzaria la tesina de biologia sobre la garsa a la plana de Vic, en la qual demostrava que en aquest indret hi havia una de les densitats d'aquest ocell més altes d'Europa. Al cap de pocs anys, els Peps de Manlleu anirien a viure fora d'Osona i deixaren la seva activitat naturalista. A mitjans dels anys noranta, se sumen al Grup d'Anellament Pere Vila, Pere Cortinas, Josep M. Puig, Josep M. Cumplido, Montse Raurell, Guillem Cabero, Pere Baucells, Ramon Baucells, Jordi Faus i Raimon Faus. Alguns d'ells han aconseguit ja l'autorització d'anellador expert i realitzen estudis i campanyes regulars d'anellament a Osona.

L'activitat del Grup d'Anellament Calldetenes-Osona va començar amb tanta força que durant els anys 1984-1988 va realitzar més del 20% dels anellaments

fets a tot Catalunya. En els primers cinc anys es van anellar 15.000 ocells de 125 espècies diferents, quasi tots ells a la nostra comarca, fet que va comportar un augment notable en el coneixement de l'ornitofauna osonenca. Paral·lelament es van enregistrar gran quantitat d'observacions d'ocells, amb més de 4.000 dades de 200 espècies d'ocells d'Osona en aquest període. Ja des dels inicis, la protecció dels ocells mitjançant la construcció i col·locació de caixes niu va ser un objectiu important per a l'entitat, i l'any 1989 s'havien col·locat més de 1.500 caixes niu a Osona, el Ripollès i la Cerdanya.

El Grup d'Anellament Calldetenes-Osona ha realitzat, entre d'altres, les següents activitats des de la seva fundació fins a l'actualitat:

- Cens d'ocells a tota la conca del Ter, des d'Ull de Ter fins a l'Estartit, durant els anys 1984-1990.
- Participació durant cinc temporades al Mercat del Ram de Vic, amb exposició i taller de caixes niu.
- Anellament de 27.000 ocells de més de 130 espècies diferents, dels quals més de 20.000 han estat capturats i alliberats a Osona.
- Col·laboracions en més de 15 articles d'ornitologia de Catalunya.
- Importants col·laboracions en els llibres *Els ocells d'Osona* (1990), *Fauna vertebrada d'Osona* (1999) i *Les caixes niu i menjadores per vertebrats de Catalunya* (2002, en premsa) aportant-hi les dades de camp que l'entitat ha recollit des dels seus inicis.
- Construcció, col·locació i control de més de 4.000 caixes niu per a la protecció dels ocells forestals.
- Més de 60 xerrades i audiovisuals de divulgació i protecció de la fauna d'Osona.
- Organització de quatre concursos de fotografia d'ocells de Catalunya.
- Organització de diversos camps de treball, i cursos d'ornitologia i de caixes niu.
- Participació en sis ocasions en el Saló de la Infància i la Joventut de Vic, realitzant tallers de caixes niu per als nens petits.
- Col·laboració en campanyes d'anellament i censos de diverses espècies, juntament amb d'altres entitats catalanes.

El Grup d'Anellament Calldetenes-Osona ha realitzat algunes prospeccions regulars de l'avifauna de la comarca que han permès seguir l'evolució de moltes espècies interessants d'ocells, algunes d'elles en forta davallada a tot el continent. Des de l'any 1985 es realitza a la muralla de Pere IV de Vic una activitat d'anellament de la colònia de cria de falciot en els forats que hi ha (antics desguassos). Amb setze anys d'estudi d'aquesta colònia d'ocells nidificants, s'han obtingut dades interessantíssimes, com ara recuperacions de falciots de més d'onze anys d'edat, dades sobre fidelitat en les parelles, evolució dels índexs reproductius durant els anys i evolució general de la colònia amb el

temps. Els diversos censos d'algunes espècies protegides com l'òliba, el duc, el mussol banyut, el falcó pelegrí, etc., han aportat dades d'aquests ocells a Osona i han permès concloure que alguns d'ells poden estar minvant seriosament les seves poblacions, com ara el mussol banyut, una espècie de mussol que habita a les zones de conreu i que s'ha vist afectat pel creixement d'infraestructures, sobretot carreteres, a la plana de Vic.

Les activitats de construcció i col·locació de caixes niu per a la protecció dels ocells han permès al Grup d'Anellament Calldetenes-Osona provar l'èxit de més de vint models diferents de caixa niu per a més de quinze espècies d'ocells, arribant a ser una de les entitats que més dades ha recollit sobre la nidificació d'ocells en nius artificials de tot l'Estat espanyol. Destaca la publicació que actualment es troba en premsa, escrita per alguns membres del Grup d'Anellament, on s'exposen els resultats obtinguts per l'entitat durant quinze anys, comparant-los amb els obtinguts a més de quaranta països arreu del món, especialment del centre i nord d'Europa. Avui l'entitat fabrica diversos models propis de caixes niu que han incorporat notables millores per a la cria dels ocells: facilitat de construcció i control, llarga vida de la caixa al bosc, menor incidència dels depredadors... Aquestes caixes han estat construïdes, durant els últims deu anys, per més de quaranta col·lectius diferents de gent de Catalunya, i fins i tot de fora del país, formats especialment per ajuntaments, escoles, centres de natura, parcs naturals i reserves de fauna.

Les activitats de divulgació portades a terme pel Grup d'Anellament han estat notables en aquest període: més de seixanta xerrades sobre els ocells del país, centrades en com conèixer-los, protegir-los i estudiar-los. Aquestes xerrades, acompanyades per audiovisuals de molta qualitat, s'han portat a terme en unes vint escoles d'Osona, tres cases de colònies, deu ajuntaments, cinc centres d'esplai, dues sales d'actes d'entitats privades i fins i tot en actes públics organitzats a l'aire lliure. Destaca la importància d'aquest tipus d'activitats sobretot per als més petits i els joves, que descobreixen que a Osona hi ha més natura de la que s'imaginien. De fet, algunes de les persones que han col·laborat amb el Grup d'Anellament ho han fet després d'assistir a actes d'aquest tipus.

El grup està encara força actiu, però no ha sabut mantenir l'estructura administrativa i legal prou correctament, fet que el perjudica quan vol demanar ajuts públics, fer al·legacions i comunicacions oficials, etc. Actualment el Grup d'Anellament Calldetenes-Osona disposa d'un arxiu de dades on hi ha informació sobre la biologia, fenologia i biometria de més de 27.000 ocells, més de 7.500 observacions de camp i més de 8.500 controls de nidificació en caixa niu.

La Vola

L'escola de natura La Vola neix en un bonic indret, entre el Collsacabra i el Prepirineu osonenc, amb l'objectiu de fer educació ambiental per a mestres. Evidentment a finals dels setanta i principis dels vuitanta l'educació ambiental era totalment desconeguda per la societat osonenca i catalana, ja que a les escoles el concepte de medi ambient tal i com el coneixem avui no era present encara a l'assignatura de Ciències Naturals.

Aquesta entitat va ser fundada l'any 1981 per Pere Pous, Pep Nogué i Sebastià Riera a Llombregueres de Baix. Després de poc temps, van traslladar l'escola de natura al Parc Comarcal de Montesquiú. En els seus inicis, quan encara no s'havia iniciat l'activitat naturalista a la comarca, La Vola va ser un centre que va aglutinar algunes persones aficionades a la natura que van fer xerrades, curssets i altres activitats donant suport a les activitats programades per l'entitat en l'àmbit d'educació ambiental per a mestres i per a les escoles. Amb els anys, La Vola, actualment amb el nom de La Vola Companyia de Serveis Ambientals, s'ha consolidat com una de les empreses de serveis ambientals més completes i sòlides de Catalunya, essent reconeguda també en nombrosos indrets de l'Estat espanyol i d'Europa. Els inicis en el camp de l'educació ambiental s'han anat ampliant fins a l'actualitat amb molts altres serveis, destinats a satisfer les necessitats de les entitats públiques i privades en temes relacionats amb el medi ambient. Actualment La Vola realitza, a més d'educació ambiental, assessories ambientals a empreses, projectes ambientals per a les administracions, assessories en certificacions de medi ambient, estudis d'impacte ambiental, avaluacions ambientals, etc.

L'entitat sempre ha donat suport a les activitats i iniciatives dels naturalistes d'Osona, amb participacions directes dels seus membres o bé cedint locals i suport logístic.

El Grup de Defensa del Ter

El Grup de Defensa del Ter (GDT) es fundà l'any 1989 amb l'objectiu principal de denunciar les agressions al territori i als sistemes naturals que hi ha a la conca del Ter, des d'Ull de Ter fins a l'Estartit. El símbol d'un esquelet de peix indica el pessimisme que es respira quan es funda el Grup sobre l'estat d'aquest riu i sobre la fauna que hi viu. De fet, tot i que aquesta entitat és ecologista i l'ecologisme és un concepte ben diferenciat del naturalisme, el GDT ha realitzat activitats naturalistes, donant-los sovint un caire més reivindicatiu que científic. Ha donat sempre suport a les activitats naturalistes de les comarques del Ter i ha col·laborat amb les entitats que vetllen per l'estudi, la divulgació i la protecció de la natura de la Catalunya central. El caràcter popular del GDT l'ha fet una entitat molt propera a la gent, i molt present a la premsa local, fet que ha donat ressò a moltes de les activitats, reivindicacions i denúncies que ha fet durant aquests anys d'activitat.

Algunes de les principals activitats naturalistes realitzades pel GDT durant aquests anys han estat les següents:

Any 1989:

- Pintada a Manlleu, al mur prop del pont de Can Molas: «Riu de Pena».
- Abril. Se celebra una Rua Automobilística que surt de Manlleu, passa per Roda, Vic, Sant Hipòlit, Torelló i acaba a Manlleu. Se celebren les exèquies del riu Ter.
- Novembre. S'embolica el pont romànic de Vic per preservar-lo de la contaminació.

Any 1990:

- Maig. Xerrada d'Alfred Rodríguez i Picó amb el tema «És que el temps està canviant?» al Casal de Torelló.
- Maig. Exposició a Torelló i l'Esquirol sobre l'estat del Ter.

Any 1991:

- Gener. Participació a la Fira de Reis de Manlleu. Denúncia de la problemàtica dels purins a la comarca d'Osona.
- Maig. Primer Bici-Ter. Recorregut en bicicleta per diferents indrets d'Osona, sota el lema «Posa't en forma defensant la natura», per tal de reivindicar que les diferents administracions tinguin més en compte la situació dels rius.
- Desembre. Debat a Ripoll sobre l'estat del Ter, convocat per la Taula Cívica del Ripollès amb la presència de membres del GDT.

Any 1992:

- Febrer. Roda de premsa per tal de presentar la «Campanya de socis». Personatges diversos s'adhereixen al GDT: Miquel Martí i Pol, Francesc Mauri, Narcís Prat, Emili Teixidor, Josep Maria Flotats i els grups El Último de la Fila, Sau i Sopa de Cabra.
- Abril. Es constitueix el GDT al Ripollès.
- Juliol. Concert «Rock i Ter» a Manlleu amb quaranta grups d'arreu d'Osona, organitzat conjuntament amb el grup 12+1.
- Juliol. Primer Bici-Ter al Ripollès sota el lema «Pedalem pels nostres rius».
- Octubre. Cicle de xerrades sobre Indústria i Medi Ambient, adreçades a treballadors de la comarca d'Osona, organitzat per CC.OO. i realitzades per membres del GDT.
- Octubre. Assemblea General de Socis. S'acorda posar en funcionament el Telèfon del Ter: un contestador automàtic per deixar-hi missatges i denúncies.

Any 1993:

- Juny. III Bici-Ter, que a partir d'aquest any se celebrarà coincidint amb el «Dia Mundial del Medi Ambient».
- Novembre. Inauguració de les depuradores de Manlleu i Ripoll. El GDT lliura al president Pujol una carta exposant l'opinió de l'entitat sobre la política ambiental de l'Administració catalana. Al cap de poc temps, el president de la Generalitat respon al GDT amb una carta on diu que s'ha avançat molt en els últims anys.

Any 1994:

- Febrer. Partit de futbol a la llera del riu Freser, entre Ripoll i Campdevàrol, per tal de denunciar els trams de riu secs al llarg de la conca.

- Març. Taula rodona a Manlleu sobre «Reindustrialització i Medi Ambient» amb la participació de Joan-Domènec Ros, catedràtic d'ecologia; Pere Girbau, alcalde de Vic; Mariano Aragón, de CC.OO., i Joan Rovira, de l'Associació d'Empresaris de Manlleu.
- Agost. «Engurrina't». Esports d'aventura al riu Gurri per denunciar-ne la sequera i la contaminació.

Any 1995:

- Abril. Sota el lema «Hi ha corrent que mata» s'organitza un concurs de pesca seca just a la primera minicentral de la conca del Ter, al terme municipal de Setcases (Ripollès). També es desvia l'aigua i es fa la reinauguració del riu. L'acte és organitzat conjuntament amb l'AEMS.
- Juny. Bici-Ter 95. Amb el lema «El Bici-Ter es mou per Sau. Aquest any anem amb barca».
- Setembre. Festa de l'escuma. Acte ludicoreivindicatiu a la sortida de la «depuradora» de Vic. Organitzat conjuntament amb el grup de Truc de l'Agrupament Escolta Guillem de Montrodon de Vic.
- Octubre. Edició del llibre *El Ter, un riu per viure-hi*. L'acte de presentació és presidit per l'Honorable Conseller de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, el senyor Albert Vilalta.

Any 1996:

- Març. Es denuncia al Parlament Europeu la situació creada per l'excés de purins a la comarca d'Osona. Aquest excés ha comportat la pèrdua de les fonts i de les aigües subterrànies en general, a més del fet que en força poblacions tinguin la xarxa d'aigua pública contaminada.
- Abril. Es constitueix el GDT al Baix Ter.
- Maig. Rèquiem per a les fonts a la font del Desmai, Folgueroles (Osona). Acte organitzat conjuntament amb el grup de Truc de l'A.E. Guillem de Montrodon de Vic i l'Agrupament Escolta de Torelló.
- Juny. I Baixada del Ter. Sota el lema «Enyorem un riu viu per viure-hi». A peu, amb bicicleta i amb piragua.

Any 1997:

- Gener. Es constitueix el GDT al Lluçanès.
- Abril. Xerrada col·loqui a Vic: «És compatible el respecte a la natura i la creació de llocs de treball?». Hi intervenen, entre altres, Helena Fusté, presidenta de Greenpeace-Espanya, i J. M. Álvarez, secretari general d'UGT-Catalunya.
- Juny. Bici-Ter. S'inaugura el Camí Vora Ter entre Manlleu i Roda de Ter. Aquest camí pretén que es pugui anar des d'Ull de Ter fins a la Gola.

- Novembre. Primera edició dels Premis Peix i Espina a Torroella de Montgrí. El premi Peix pretén reconèixer algú o alguna acció favorable, de respecte a la natura; i el premi Espina és per a qui s'hagi destacat per agredir-la.

Any 1998:

- Abril. Coincidint amb el Mercat del Ram de Vic se simula el cul d'un porc al túnel de Sant Julià, a l'Eix Transversal, per denunciar una vegada més l'ex-cés de purins.
- Juny. Coincidint amb el Dia Mundial del Medi Ambient s'inaugura «Les Rutes del Sorreig». Es va des de la plana de Vic fins al Lluçanès.
- Juliol. El GDT denuncia l'escàs cabal d'aigua entre Girona i Torroella i evita una mortaldat de peixos. El Ter al seu pas per Torroella va arribar a portar només un cabal de 0,1 metres cúbics.
- Novembre. Lliurament dels segons premis Peix i Espina a Torroella de Montgrí. Els premis els lliura el director de teatre Albert Boadella.

Any 1999:

- Projecte Rius. Conjuntament amb l'Associació Hàbitats i el Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona s'intensifiquen els contactes amb grups participants en el projecte per a la seva posada en funcionament.
- Primavera. S'inaugura l'exposició «Rius per Viure».

És evident que l'activitat del GDT a la Catalunya central ha estat positiva, ja que ha contribuït a augmentar la consciència de la societat envers la preservació del medi ambient. Les denúncies i accions legals fetes pel GDT a algunes empreses per agredir el medi ambient han provocat polèmica a Osona els últims anys. No obstant això, i especialment a causa de la gran problemàtica existent a Osona, ja des de principis dels anys noranta, amb el tema dels purins i la producció porcina, potser l'entitat s'ha centrat excessivament en aquest tema que, encara que és molt greu, no és ni molt menys l'únic que afecta la comarca.

L'estudi dels ratpenats, els grans desconeguts

Sens dubte, els ratpenats (mamífers del grup dels quiròpters) són un dels grups de vertebrats menys coneguts a Europa i, evidentment, també a les nostres contrades. A Osona, Francesc Guash es dedicà a l'estudi d'aquests mamífers durant els anys vuitanta. Aquest naturalista vigatà que posteriorment deixaria l'activitat d'estudi dels quiròpters, realitzà la majoria de prospeccions intenses que s'han realitzat fins a l'actualitat a Osona. Es van anellar exemplars de força espècies de ratpenats, algunes vegades en col·laboració amb membres del Grup d'Anellament Calldetenes-Osona. Dels seus estudis i de les posteriors prospeccions que van fer Marc Ordeix, Jordi Camprodon i Jordi Baucells en el marc de l'*Atlas de la Fauna Vertebrada d'Osona*, es coneix que a la comarca hi viuen almenys divuit espècies de ratpenats, alguns d'ells amenaçats a nivell del territori català. Actualment encara és escàs el coneixement de les diferents espècies de ratpenats d'Osona.

Els estudiosos dels lepidòpters

Des que el Sr. Vilarrúbia, del Mas Torrellebreta de Malla, ens va deixar un immens llegat sobre la vida de les papallones d'Osona, hi ha hagut algunes persones que han seguit l'activitat d'estudi i observació d'aquests interessants i bonics insectes. Ramon Macià i Josep Ylla, apassionats del món de les papallones, disposen de dades de més de vint anys de prospeccions, diürnes i nocturnes, que han permès conèixer l'estat i l'evolució d'algunes poblacions de lepidòpters osonencs. Destaca el coneixement de la papallona Isabel·la, *Graellsia isabellae*, sens dubte una de les papallones més boniques i impressionants d'Europa, present en els boscos de pi roig de la comarca. Josep Ylla, biòleg, va realitzar la tesi doctoral sobre la biologia d'aquesta espècie. Actualment, aquest equip de naturalistes està realitzant estudis de seguiment de poblacions de lepidòpters en diversos ambients osonencs i, per encàrrec del Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya, s'està estudiant l'efecte de diversos insecticides sobre les poblacions de papallones en parcel·les experimentals del Lluçanès. La majoria de les dades coincideixen en què hi ha hagut, en els darrers deu anys, una important davallada de la quantitat i diversitat d'espècies de papallones en molts ambients osonencs.

El Grup Meganeura

D'àmbit comarcal, i molt interessant, és la iniciativa que un col·lectiu de naturalistes van iniciar l'any 1987 amb l'objectiu d'estudiar un grup d'insectes prou interessant i desconegut: els odonats (libèl·lules i espiadimonis). A finals de 1987, arran d'una colla de contactes entre unes quantes persones, llavors tots estudiants, amb alguns biòlegs, tres dels quals (Josep García-Moreno, Josep Turet i Josep Ylla) ja havien realitzat estudis de lepidòpters a la comarca, sorgí la idea de portar a terme un primer estudi dels odonats d'Osona. L'abast del treball va obligar a organitzar un nucli estable de biòlegs, estudiants i afeccionats per aconseguir fer un mostratge prou representatiu de tota la comarca, i amb una freqüència i durada en el temps adequades. Catorze persones van crear Meganeura-Grup d'Estudi dels Odonats d'Osona. Cal dir que en cap moment de la seva història el grup no es va constituir com a associació registrada, ni tampoc no es va plantejar en cap moment aquesta possibilitat. El seu únic interès se centrava en portar a terme l'estudi esmentat.

Van integrar el col·lectiu Marc Furriols i Espona, Josep García-Moreno i Marchant, Jus López i Bugeda, Joan Mercader i Boixaderas, Lluís Piella i Ferrés, Jordi Pietx i Colom, Jordi Planas i Cuchi, Lluïsa Prat i Suñé, Laura Serra i Reixach, Josep Turet i Capellas, Pilar Vilaregut i Caralt i Josep Ylla i Ullastre.

La tardor de 1988 es va presentar el projecte en forma de pòster en el marc de les Trobades de Joves Naturalistes de Catalunya que van tenir lloc a Girona. L'hivern del 1989 portaven ja dos anys de treball de camp que s'havien portat a terme sense cap tipus d'ajut econòmic. Fou aleshores quan va sorgir la possibilitat d'ampliar l'estudi per poder analitzar la repercussió de l'estat dels ambients aquàtics sobre les comunitats d'odonats, gràcies a la Beca per a Projectes Mediamientals que atorgà el 1990 la Fundació Caixa de Manlleu. Això va esperonar el

col·lectiu a completar les recerques faunístiques i ecològiques iniciades la primavera del 1988, i durant el 1990 es va portar a terme aquest estudi complementari amb un caràcter més orientat a l'anàlisi ambiental. Finalment, el desembre de 1991 es van enllestir els estudis que s'havien portat a terme en un extens treball inèdit en dos volums, que recull i analitza amb tot detall les dades recopilades durant els anys 1988-1990. Meganeura també disposa d'una petita col·lecció entomològica de les espècies d'odonats d'Osona que avui encara es conserva.

Els treballs de Meganeura van centrar-se en disset itineraris repartits per la comarca (1988-1989), i sis punts de mostratge en l'estudi d'odonats i qualitat de l'aigua. Es tractava de treballs amb un caràcter d'inici d'estudi dels odonats a Osona, però amb un aprofundiment important, i inclogueren aquests tres aspectes principals:

- Estudi i catàleg faunístic dels odonats d'Osona (36 espècies identificades, clau d'identificació de les espècies d'Osona).
- Estudi ecològic de les poblacions d'odonats d'Osona (distribució, abundància i diversitat per hàbitats, espècies dominants, període i dinàmiques de vol, variacions interanuals, i etologia dels odonats).
- Estudi ecològic i mediambiental (anàlisi de qualitat de l'aigua, odonats i qualitat de l'aigua, gestió i conservació dels odonats i els seus hàbitats, espècies vulnerables a Osona).

Una vegada finalitzat l'estudi, es va presentar el treball al Premi Plana de Vic del Patronat d'Estudis Osonencs, en la convocatòria de l'any 1993, dedicada a treballs de la branca de ciències. El treball va ser el guanyador d'aquesta convocatòria.

Tanmateix, després d'aquest premi Meganeura va reduir molt la seva tasca. Els integrants originals del grup havien finalitzat ja els estudis universitaris i van emprendre camins diferents. No obstant això, van intentar enllestir la publicació de les principals conclusions de l'estudi en revistes científiques, si bé per diferents motius aquest procés va ser molt lent i no va ser fins l'any 1999 que es va publicar un primer i fins ara darrer article, que només recull la part faunística de l'estudi. En tots aquests anys es va fer algun intent de reiniciar l'activitat del grup però mai no es va arribar a concretar.

Avui el grup Meganeura ja és història, si bé alguns dels integrants segueixen mantenint petits treballs d'estudi dels odonats a títol personal, sense l'abast i el mètode del treball que va fer el grup.

Els fotògrafs

Dins del col·lectiu de gent naturalista de la comarca, l'afició a la fotografia de la natura ha estat preferència d'alguns. Són persones que han realitzat en aquests vint anys més de 15.000 fotografies de paisatges, fauna, flora i de denúncies d'agressions contra la natura osonenca. Aquestes fotografies han estat publicades en nombrosos llibres d'àmbit comarcal, català i fins i tot estatal i han estat publi-

caades també en pòsters i tríptics de divulgació de les entitats naturalistes osonenques. Destaquen les quatre exposicions de fotografia organitzades pels fotògrafs de natura d'Osona, entre els anys 1994 i 2001, on s'ha mostrat la natura d'Osona a través de fotografies d'alta qualitat. Toni Anguera, reconegut fotògraf osonenc, ha protagonitzat algunes de les millors escenes de paisatges que han plasmat la natura d'Osona en alguns llibres i publicacions diverses. També són interessants les participacions de Carles Martorell, Ramon Pou i David Vilasís, que fan fotografia de natura com a afició, al concurs de Wildlife Photographer of the World, prestigiosa entitat anglesa que premia les millors fotografies de natura del món. Aquest any 2002, David Vilasís ha assolit el segon premi d'aquest concurs en una de les categories, amb una fotografia d'un gripau comú feta a Osona.

Biorama

L'associació Biorama neix d'una iniciativa de diversos naturalistes osonencs l'any 1984. Durant la celebració de l'aplec de Matagalls, Jaume Sañé, David Vilasís, Marc Lasalle, Ramon Pou i Jordi Baucells van tenir la idea de crear un centre de protecció de la natura. El Grup té la seu a Taradell, a casa d'en Jaume Sañé, qui en seria el president durant tota la vida de l'entitat. Biorama es constitueix legalment com a associació el juliol de l'any 1985.

Jaume Sañé, naturalista de Taradell, ja portava en aquells temps força feina feta: gran aficionat a la fotografia, la filmació i la divulgació de la natura, en Jaume, amb el seu gran esperit de comunicació, va iniciar projectes de col·laboració amb nombroses entitats, mitjans de comunicació, ajuntaments i diversos col·lectius relacionats amb la natura. Sens dubte, va ser el gran impulsor del grup, que amb pocs anys tenia ja més de dos-cents socis col·laboradors.

El 1985 Biorama organitza la primera exposició de natura al centre Vic-2, amb gran quantitat de fotografies, col·leccions de plomes d'ocells i nius. Pere Vila i Xesco Puigdomènec, naturalistes de Tona i Taradell, s'havien incorporat a l'entitat. Aquell any Biorama ja havia editat els primers pòsters i tríptics divulgatius sobre natura. L'àmbit de l'associació mai no va ser exclusivament la comarca d'Osona i les publicacions tractaven temes monogràfics d'àmbit català.

El 1985 Jordi Baucells abandona l'entitat, no pas per discrepància amb els seus objectius, sinó amb la manera de fer i gestionar-la. Un any més tard, Pere Vila i Ramon Pou també l'abandonarien.

A partir de l'any 1985, Biorama incrementa la seva activitat i inicia projectes importants, que durarien fins als inicis dels anys noranta. En aquest període es van realitzar activitats juntament amb entitats de fora de Catalunya i fins i tot estrangeres. A Catalunya, les més importants van ser les següents:

- 1986. Alliberament d'una tortuga marina a l'Estartit, que havia estat recuperada de la llotja de Sant Carles de la Ràpita. Aquest fet va iniciar una campanya que Biorama faria en favor de les tortugues marines.
- 1986. Biorama ja ha alliberat al medi natural més de vint exemplars de diverses espècies, recuperades en el local que l'entitat té a Taradell. Destaquen bernats pescaires, flamencs, teixons i guineus.

- 1987. S'adquireix la finca del Serrat del Duc, a Taradell, indret on Biorama destinaria en els propers sis anys molts esforços humans i econòmics amb la finalitat de crear un centre de protecció, divulgació i recuperació de la fauna salvatge.
- 1987. S'edita el tríptic «Els ocells insectívors», publicació divulgativa elaborada en col·laboració amb el Grup d'Anellament Calldetenes-Osona i el Grup Fanal de Moià, a més de dues entitats de fora de la comarca.
- 1987. S'edita el primer butlletí informatiu de Biorama.
- 1988. Amb motiu de la celebració del Mercat del Ram de Vic, Biorama fa un muntatge espectacular: un pavelló que simula un ambient d'aiguamoll amb espècies de fauna salvatge del país en viu.
- 1988. S'acullen cinc individus de llop ibèric al Serrat del Duc. Biorama comença a tenir problemes seriosos amb l'Administració catalana arrel de la legalització de la seva activitat com a centre de recuperació d'espècies protegides.
- 1989. Arriba al Serrat del Duc el primer ós bru. Amb aquest fet Biorama adquireix una alta popularitat a nivell de Catalunya, i opinions diverses (bones i dolentes) sobre la seva activitat per part de la societat.
- 1989. S'han organitzat per part de membres del grup viatges naturalistes importants, entre ells a les selves amazòniques.
- 1990. El Serrat del Duc és ja un centre de fauna amb moltes espècies protegides, amb una activitat divulgativa i de protecció importants. Biorama disposa en aquests moments d'un pressupost i d'un finançament considerables, superior als quatre milions de pessetes anuals.
- 1990. El grup rep una subvenció de la Caixa de Sabadell en el seu «Concurs d'Estudis i Programes».
- 1990. Es disposa ja de dos tancats amb molt bones condicions per a l'estada dels llops i els óssos. Els llops disposen de 2.200 m² i als óssos se'ls construeix una gran gàbia de 2.500 m².
- 1990. El nombre de socis de l'associació arriba a gairebé 300.
- 1990. S'edita un tríptic divulgatiu sobre les tortugues.
- 1990. Biorama estableix un conveni de col·laboració amb l'entitat naturalista i ecologista asturiana FAPAS.
- 1990. Biorama col·labora ja en projectes de protecció amb la majoria d'entitats de Catalunya (LIMNOS, Banyoles; COMAN, Masquefa; SANA, l'Ametlla del Vallès; PIGOT Terrassa; ANG, Girona; CADMA, Tordera).
- 1990. Biorama guanya el premi Ford de Conservació, amb una dotació de 500.000 ptes.
- 1991. La Generalitat de Catalunya decomissa els exemplars de fauna protegida que Biorama té al Serrat del Duc.

- 1991-1993. Jaume Sañé és processat per tinença il·legal d'espècies protegides. El ressò mediàtic d'aquest fet és important i finalment és absolt per part del jutge. Biorama és ja una entitat molt descomposta, amb importants problemes entre diversos dels seus membres.

El grup Biorama desapareix lentament durant el període 1993-1995, després de fer una aportació important al naturalisme català i osonenc, així com a favor de la protecció de la natura. El caràcter del seu principal dirigent, Jaume Sañé, però, va fer que el grup acabés la seva activitat amb una trista imatge.

Actualment molts dels naturalistes que van participar en el projecte Biorama encara estan en actiu. Jaume Sañé es dedica a la divulgació de la natura a través d'una agència de comunicació.

La Unió Excursionista de Vic

Francesc Pantebre va fundar la Unió Excursionista de Vic l'any 1931. Resultat d'una fusió de diverses entitats, aquesta entitat es va consolidar durant la dècada dels trenta i en Francesc en va ser el president fins a l'any 1936. Amb l'obligat parèntesi de la Guerra Civil, aquesta entitat ha mantingut l'activitat excursionista fins a l'actualitat, passant per diverses etapes, però sempre promocionant i donant suport a l'excursionisme i el muntanyisme català. És obvi que l'activitat del bon excursionista està directament relacionada amb l'estimació i l'admiració de la natura, especialment de la grandesa de la muntanya, dels seus paisatges, dels animals i de les plantes que hi viuen. A través de la filosofia i el tarannà dels seus presidents, l'entitat ha promocionat gran diversitat d'actes i activitats relacionades amb l'excursionisme.

Josep Verdager (1978-1988) va ser el dotzè president de l'entitat. A finals dels anys setanta va recuperar el Sopar del Muntanyenc i va ser partícip directe de la reconstrucció i el manteniment de l'església de Sant Feliuet de Savassona. Durant la seva presidència es va dur a terme l'expedició al Diran Peak, a l'Himàlaia. També ha col·laborat durant molts anys a fer possible la celebració de l'Aplec de Sant Segimon, al Montseny. Va potenciar les marxades, i es va instaurar la Matagalls-Savassona, amb el nom de Travessa de les Carenes. La seva ha estat la presidència més llarga, deu anys.

Àngel Serra, president durant el període 1988-1992, va donar un aire molt professional i de serietat a l'entitat. Les coses es feien «molt ben fetes». Va portar la publicació *El Butlletí* al seu màxim nivell de qualitat, i va editar-ne els índexs. L'Àngel va donar un caire molt esportiu a les activitats de la Unió Excursionista de Vic. Durant la seva presidència es va dur a terme l'expedició al Daulaghiri; era una època d'eufòria alpinística a Catalunya. Es va informatitzar la secretaria. En aquells temps es va començar a organitzar la Matagalls-Vic a peu i amb BTT. Es va crear una motivació per conèixer la història de l'entitat i es van rellegir moltes actes de juntes passades.

El següent president, Josep Ramon Soldevila, durant els anys 1992-1999, va ser una persona que va mantenir un nivell d'activitat molt alt durant els vuit anys que va ocupar el càrrec. Es va viure l'eufòria pels esports d'elit i els esports

d'aventura competitiu. Hi ha haver socis de l'entitat a les millors competicions, fins i tot internacionals. Socis de la Unió van competir en moltes disciplines: esquí de muntanya, escalada, curses de muntanya, curses de BTT... Després de molts anys, va fer possible que l'entitat pogués presumir d'un rocòdrom a Vic. Durant la seva presidència es van organitzar diverses expedicions, en les quals es van assolir tres vuit mils. La secció de senders va aconseguir, d'una manera estable, reunir cada mes a centenars de persones per anar a caminar. Va lliurar la primera Insígnia d'Or, que fou concedida al Sr. Pantebre com a fundador de l'entitat. També va reunir la majoria dels presidents en un àpat.

Actualment la Unió Excursionista de Vic té més de sis-cents socis i una gran activitat. Des de l'any 1999 l'Albert Baucells n'és el president. L'Albert, potser per la relació propera que té amb el col·lectiu de naturalistes d'Osona, és una persona que ha divulgat molt les activitats de coneixement del medi natural en el món de l'excursionisme, amb la idea que un major coneixement del patrimoni natural contribueix a un major respecte i protecció de la muntanya.

Els naturalistes i la botànica

Com a activitats de caràcter científic portades a terme en el camp de la botànica destaquen les següents:

Entre els anys 1983 i 1986 a la Unió Excursionista de Vic es va constituir el Comitè de Natura de la VI Vegueria (FEEC). L'estiu del 1984 el Comitè va organitzar la Setmana d'Iniciació a l'Ecologia, en la qual es va parlar del medi físic (clima, geologia, edafologia), de la flora, de la vegetació i de la fauna d'Osona i del Ripollès. Com a ponents hi van participar diverses persones: Francesc Farrés, Ferran González (Grup d'Estudi i Defensa de la Natura de Ripoll), Josep Pratdesaba (meteoròleg), Joan Aymerich, Jaume Sañé, Lluís Matavaques (naturalista), Carme Casas.

El novembre del 1985 es va organitzar un curs de natura amb audiovisuals. En aquest acte es va fer una sessió amb diapositives sobre els boscos d'Osona i el Ripollès, comentada per Lluís Matavaques i Carme Casas. Es van realitzar algunes sortides botàniques per la comarca per als socis de les entitats excursionistes de la VI Vegueria (Osona i el Ripollès). Els responsables de les sortides eren Lluís Matavaques i Carme Casas.

El gener de 1987 es va presentar el treball «Estudi sobre els rius Ges i Fornés», patrocinat pel Servei de Medi Ambient de la Diputació de Barcelona. Aquest treball es va realitzar entre els anys 1984 i 1985 per part de diverses persones, membres del CODEN (Centre Osonenc de Defensa i Estudi de la Natura) i estudiants de l'Institut de Batxillerat Cirviànum de Torelló. La coordinació del treball va anar a càrrec d'Àngels Verdaguer i Carme Casas. En la primera part del treball es presenten les característiques generals de les conques dels rius Ges i Fornés (clima, geologia, flora, vegetació i distribució dels ocells en relació al riu), i a la segona els resultats de les anàlisis fisicoquímiques fetes en diferents punts del riu i en diferents èpoques de l'any. L'apartat de flora i vegetació d'aquest treball el van realitzar: Carme Comaposada, Claudi Vilaregut i Carme Casas. Va ser un treball discret, impulsat per Pere Pous, que es va presentar a la Diputació. No se'n va fer cap tipus de divulgació.

El maig de 1985 es va fer a Vic una sessió conjunta de la Institució Catalana d'Història Natural i la Societat Catalana de Biologia. En aquesta sessió s'hi van presentar alguns treballs de geologia de diversos autors i un treball sobre vegetació d'Osona de Neus Villegas: «Prats de pastura humits al Puigsacalm (Al. *Cynosurion cristati* Tx. 47)». També es van presentar les dades de l'estudi pluridisciplinar a Sau-Tavertet, elaborat per: Pere Busquets i David Serrat (geologia); Enric Ferrer i Ramon Vallejo (sòls); Xavier Font i Josep M. Ninot (vegetació); Narcís Prat i Maria Rieradevall (qualitat de les aigües de la conca).

Els treballs presentats en el VI Seminari de Gestió Ambiental de la Institució Catalana d'Història Natural, fet a Vic el març de 2000, en l'àmbit de la botànica van ser:

- Jordi Vigué. «La gestió de les masses forestals de la plana de Vic».
- Marc Bigas i Eduard Fabregó. «La roureda del Llopart (Sant Julià de Vilatorrada): un espai forestal a la plana de Vic que cal preservar».
- Josep Espelt. «Orquídies de la Plana».
- Carme Casas. «Les pastures de la plana de Vic».
- Carme Casas. «La vegetació de la plana de Vic».

En Pere Juvanteny, de qui s'ha parlat a l'inici d'aquest article, ha contribuït molt a la divulgació de la cultura de les plantes. Gran coneixedor de les espècies de plantes osonenques, ha recopilat gran quantitat d'informació sobre els seus usos remeiers i alimentaris.

Josep Espelt, de Calldetenes, ha estat un exemple de persona que, de manera totalment autodidacta, ha observat i admirat durant més de vint anys les orquídies de la plana de Vic. Ell, que s'inicià ja fa més de dues dècades, ha enregistrat més de trenta espècies d'orquídies en ambients agrícoles de la Plana, constatant que en aquests darrers deu anys la davallada en la quantitat i varietat d'aquestes boniques plantes protegides ha estat alarmant. En molts indrets on fa pocs anys hi havia abundants poblacions d'orquídies, actualment pràcticament no en queda cap, a causa de les continuades sequeres primaverals dels últims temps, de la sobreexplotació dels erms i turons per part de l'agricultura bovina intensiva i de l'abús en l'aplicació de purins al camp. Josep Espelt disposa actualment d'una amplia col·lecció de fotografies d'orquídies fetes a la plana de Vic, sens dubte amb un alt valor pedagògic i naturalista. Ell ha fet en aquests darrers temps moltes xerrades sobre aquestes plantes, els hàbitats on es troben, com es reproduïxen i com viuen.

En Lluís Matavaques és un naturalista de Vic que té un gran coneixement del medi natural de la comarca, i en particular de la flora i la vegetació. Durant una temporada llarga (anys setanta i vuitanta) es va dedicar intensament a l'estudi dels roures, de la variabilitat d'espècies, dels híbrids, de la distribució de les espècies, etc. Va recollir una gran quantitat de mostres i d'informació per conèixer en detall els tipus de roure de la comarca. Actualment no es dedica tant als estudis de vegetació i està estudiant els cargols. És una persona que té molta informació recollida però que no ha publicat.

En Santi Jàvega, herbolari i naturalista, té un important coneixement de les plantes medicinals i també de la flora i la vegetació de la vall de Sau. La seva dedicació a les herbes medicinals l'ha combinada amb la divulgació de la natura de la vall de Sau.

Algunes altres dades naturalistes d'Osona

Anys 1983-1984: Marc Ordeix i Mercè Molist fan una recerca sobre la contaminació atmosfèrica i els seus efectes sobre els líquens dels voltants de Vic. Reben el Premi CIRIT per al foment de l'esperit científic entre la joventut 1984, amb el treball «Líquens epífits de la zona de Vic i factors condicionants (climatologia i contaminació atmosfèrica)» (Reg. núm. 264). Barcelona, 22/12/1984.

Any 1988. El Grup d'Anellament Calldetenes-Osona, juntament amb altres naturalistes de la comarca, col·laboren amb el Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà en el projecte de reintroducció a Catalunya de la polla blava, *Porphyrio porphyrio*, espècie extingida dels aiguamolls empordanesos des dels anys cinquanta.

Anys 1991-1995: Marc Ordeix i Jordi Camprodon, becats per la Fundació Caixa de Manlleu, juntament amb altres naturalistes osonencs (Jordi Baucells, Ramon Pou), efectuen la recerca de camp sobre «Els peixos, els amfibis i els rèptils de la comarca d'Osona», que acaba en un atlas sobre el conjunt de la fauna vertebrada d'Osona. Marc Ordeix i Jordi Camprodon reben el Premi Plana de Vic 1996, atorgat per la Secció de Ciències del Patronat d'Estudis Osonencs, per l'estudi «Els vertebrats d'Osona. Els peixos, els amfibis, els rèptils, els ocells i els mamífers de la comarca d'Osona (NE de Catalunya) des de l'última glaciació fins a l'actualitat», lliurat a Vic el 30/11/1996.

Naturalistes osonencs col·laboren durant els anys 1993-1995 en el treball de camp per a la realització de l'*Atlas d'amfibis i rèptils de Catalunya i Andorra*. Els resultats serien publicats per G. A. Llorente, A. Montori, X. Santos i M. A. Carretero, Dept. de Biologia Animal U.B. i Societat Catalana d'Herpetologia (Figueres: Edicions El Brau, 1995).

Anys 1992-1994: Marc Ordeix, per encàrrec del Consell Comarcal d'Osona, porta a terme un seguiment sobre «La qualitat dels cursos fluvials de la comarca d'Osona», basat en anàlisis trimestrals, fisicoquímiques i biològiques (dels pigments algal i dels macroinvertebrats aquàtics) de trenta-dos punts repartits pel conjunt del sistema fluvial de la comarca.

Anys 1996-1997: Marc Ordeix, Jordi Camprodon i Joan Maluquer, sota el nom de Triops, Grup d'Estudis Ambientals, i finançats pel Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, efectuen la recerca sobre «La fauna amfíbia i aquàtica de les rieres del Parc Natural del Montseny», inclosa dins del Pla de Seguiment dels Paràmetres Ecològics del Parc Natural del Montseny.

Anys 1999-2001. Diversos ornitòlegs osonencs, Carles Martorell, Marc Ordeix, Josep M. Puig, Jordi Baucells, Josep M. Cumplido, David Vilasís, Pere Vila i Pere Cortinas, col·laboren en l'*Atlas dels ocells nidificants de Catalunya*, elaborat per l'Institut Català d'Ornitologia. Es realitzen àmplies prospeccions de

totes les quadrícules de l'Atles corresponents a la nostra comarca. També en el període 1997-2002 es col·labora activament en la prospecció de quadrícules dins dels programes científics de seguiment SACRE (a nivell estatal) i SOCC (Seguiment d'Ocells Comuns de Catalunya, a nivell del Principat).

Any 2000. El col·lectiu naturalista d'Osona, juntament amb les entitats ecologistes més importants de Catalunya, protagonitzen una de les accions de protesta més importants dels últims anys a la comarca. Després de sortir a la llum pública la construcció il·legal d'una *Via Ferrata* (ruta d'escalada horitzontal equipada amb tota mena d'accessoris) de sis quilòmetres de llargada als cingles de Tavertet, s'inicien un seguit d'accions de protesta i al·legació que acaben amb el desmantellament de l'obra. Aquest muntatge afectava seriosament les poblacions de fauna i flora que viuen a les zones de cinglera del Collsacabra, especialment protegides pel Pla d'Espais d'Interès Natural.

Com s'ha pogut comprovar, Osona ha estat durant els últims anys una comarca amb una activitat naturalista destacada, en comparació amb la majoria de comarques catalanes. Amb aquest article, que no pretén pas ser exhaustiu, s'han comentat les principals activitats d'un col·lectiu, el de naturalistes d'Osona, que actualment s'està reconstituïnt en una nova entitat: el Grup de Naturalistes d'Osona és actualment un col·lectiu unit, emprenedor i animat a engrescar gent jove i gran a practicar el naturalisme com a afició, amb l'objectiu triple d'estudiar, protegir i divulgar la natura d'Osona. Es disposa d'un amplíssim banc de dades sobre les espècies d'animals i plantes osonenques, més de 15.000 fotografies de natura d'Osona, coneixements notables de la fauna i flora dels diferents municipis..., en definitiva, un coneixement que és molt interessant per divulgar i gestionar els valors naturals del territori.

Tal com van veure els joves naturalistes de la comarca a principis dels anys vuitanta, la natura osonenca és rica i variada, ara ja no tan desconeguda, però més amenaçada. Els progressius i accelerats canvis produïts pel desmesurat creixement econòmic de les darreres dècades han posat algunes espècies i els seus hàbitats en perill. Cal que la població sigui més conscient que la biodiversitat i la conservació dels hàbitats naturals són herències que hem de deixar a les generacions pròximes, pel bé de la terra i de l'home. Hauríem de pensar més sovint en els pessimistes informes que anualment s'emeten sobre l'estat natural de la terra: la biodiversitat no es compra amb diners, només la poden fer la natura i el temps.

El meu sincer agraïment a tots els naturalistes d'Osona, a totes les persones que fan quelcom per augmentar el respecte vers la natura, i especialment a Adriana Vidal pel seu suport i col·laboració. A Albert Baucells, Jordi Camprodon, Carme Casas, Grup de Defensa del Ter, Marc Lasalle, Carles Martorell, Marc Ordeix, Jordi Pietx, Pere Pous, Pere Vila, David Vilasis, Ester Vinyeta i Josep Ylla per la informació que m'han facilitat.

Publicacions

- ARMENGOL, J.; BARTRA, R.; GARCÍA, J. C.; PICÓN, A.; SACRISTÁN, J.; VIDAL, A. «Evolució de l'embassament el 1995». A: «Contribució al coneixement de l'ecologia aquàtica de l'embassament de Sau. Evolució de l'embassament als anys 1995, 1996 i 1997». *Quaderns ATLL. Laboratori*. Barcelona: Aigües Ter-Llobregat, 2000, Recull núm. 2. 109 p.
- ARRIZABALGA, A.; MONTAGUD, E. «Notes sobre la fauna de Quiròpters del Vallès Oriental (Barcelona, Catalunya). Una nova espècie per a la fauna espanyola». *Miscel·lània Zoològica* [Barcelona, Museu de Zoologia], núm. 8 (1984), p. 307-310.
- AYMERICH, J.; BAUCELLS, J.; BIGAS, D.; CAMPRODON, J.; ESTRADA, J.; MOLIST, M.; ORDEIX, M.; RAMONEDA, J.; VIGUÉ, J.; COMAS, F.; CULÍ, J.; GÓMEZ, M.; MARTÍ, J.; ORTA, J.; ROMERO, J.; SOLÀ, E.; VILA, L. *Els ocells d'Osona*. Barcelona: Lynx Edicions, 1991, 327 p.
- BARRAU I ANDREU, J. «Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic». *Ausa* [Vic], vol. IX/94 (1980), p. 97-102.
- BAUCELLS, J.; CAMPRODON, J.; CERDEIRA, J.; VILA, P. *Les caixes niu per a ocells i altres vertebrats de Catalunya*. 2002 [en premsa].
- BAUCELLS, J.; CAMPRODON, J.; ORDEIX, M. *La fauna vertebrada d'Osona. Atles dels peixos, els amfibis, els rèptils, els ocells i els mamífers actuals i extingits recentment de la Plana de Vic, el Prepirineu, el Collsacabra, les Guillerries, el Montseny i el Lluçanès*. Barcelona: Lynx Edicions, 1999. 246 p.
- BAUCELLS, J.; CAMPRODON, J.; MARTÍ, J.; ORDEIX, M. «Atles dels peixos, amfibis i rèptils d'Osona: estat actual». A: *Actes de la VIII Trobada de Joves Naturalistes de Catalunya*. DEPANA i La Vola-Equip d'Equip d'Educació Ambiental. Castell de Montesquiu (Osona), octubre de 1991, p. 9-26.
- BOLÒS, O. DE. «La vegetació d'Osona, una riquesa que cal que no es perdi». *Ausa* [Vic], XII/117 (1986), p. 141-148.
- «Corologia de la flora dels Països Catalans». Volum Introductor. *ORCA: Notícies i comentaris, I*. Barcelona: Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, 1985. 79 p.
- «Contribució al coneixement de la vegetació del territori Auso-Segarric». *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona* [Barcelona], núm. 930, vol. LV, núm. 4 (1996), p. 147-272.
- *La vegetació del Montseny*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1983.
- BUSQUETS, P.; VILAPLANA, M. «La desertificació de la Plana de Vic». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* [Barcelona, Institut d'Estudis Catalans], núm. 63 (1995), p. 141-147.
- BUSQUETS, P.; DOMÍNGUEZ, A.; VILAPLANA, M. *Geologia d'Osona*. Vic: Eumo Editorial, 1979. 198 p. (Complements; 1).
- BUSQUETS, P.; COROMINAS, J.; SANTACANA, N. «Evolució de les planes fluvials del Meder i del Gurri a l'entorn de Vic (projecció de la riuada de la matinada del 8 d'octubre de 1863 damunt del Vic actual)». A: *VI Seminari de Gestió Ambiental de la ICHN. Planificació i Gestió de les planes interiors: el cas de la Plana de Vic*. Programa i llibre de resums de les comunicacions. Vic, 2000, p. 31-32. 102 p.
- CAMPRODON, J.; ORDEIX, M. «Osona». A: FORTIÀ, R. (coor.) *El medi natural a les comarques gironines. L'estat de la qüestió*. Girona: Diputació de Girona, 1993, p. 465-534. 683 p.
- CAMPRODON, J.; CODINA, J.; MOLIST, M.; ORDEIX, M.; SITJÀ, R. *El Ter. Un riu per viure-hi*. Manlleu: Grup de Defensa del Ter, 1995. 92 p.

- CASAS, C.; NINOT, J. M. «Relació entre les característiques dels sòls i la composició florística de les pastures de la Plana de Vic». Pòster presentat al *VI Col·loqui internacional de Botànica Pirenaico-Cantabrica*, celebrat a Barruera, Vall de Boí, del 5 al 7 de juliol de 2001.
- «Estudi fitocenològic de les pastures de la Plana de Vic. I: comunitats vivaces (Mesobromion i Aphyllanthion)». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. [Barcelona], núm. 62 (1995), p. 25-52.
- «Estudi fitocenològic de les pastures de la Plana de Vic. II: comunitats terofítiques (Thero-Brachypodietea) i síntesi». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. [Barcelona], núm. 63 (1996), p. 27-50.
- «Relación entre microclima y vegetación pratense en la Plana de Vic (Cataluña)». *Ecología Mediterránea*. Núm. 25 (1) (1999), p. 41-56.
- «Régimen hídrico del suelo y dinámica de la biomasa aérea en pastizales submediterráneos de la Plana de Vic». Pòster presentat al *Simposio de la AEET (Asociación Española de Ecología Terrestre): Aspectos funcionales de los Ecosistemas Mediterráneos*, celebrat a Granada de l'11 al 13 de febrer de 2000.
- «Soil Water Regime in a Transition from Mediterranean to Centroeuropean Pastures». Pòster presentat al *44th IAVS Symposium: Vegetation and Ecosystem Functions*, celebrat a Freising-Weihestephan, celebrat a Munic (Alemanya), del 29 de juliol al 4 d'agost de 2001.
- «Biomasa aérea y producción primaria de pastizales submediterráneos en la Plana de Vic». A: *Actas de la XLII Reunión Científica de la SEEP*. Lleida, 2002, p. 189-194.
- «Species composition and soil proprieties relationships in the submediterranean grasslands». *Acta Bot. Barc.* Núm. 47 (2002) [en premsa].
- CASAS, C. *Estudi tipològic, ecològic i funcional de les pastures de la Plana de Vic*. Tesi doctoral. UB, 2001.
- CASAS, C.; GUÀRDIA, R.; NINOT, J. M. «Dues noves comunitats de Thero-Brachypodion a les terres catalanes». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* [Barcelona], núm. 57 (1989), p. 95-103.
- CULÍ, J. *Estudi comparatiu de l'alimentació de tres òlibes a la comarca d'Osona*. 1984 [inèdit].
- CULÍ, J.; RIERA, S.; SOLÀ, E. *Les egagròpiles. Concepte, tractament i utilitat. Treballs de camp i de laboratori. Aplicacions escolars*. Vic: Eumo Editorial, 1989. 88 p. (Apunts; 20).
- FURRIOLS, M.; GARCÍA-MORENO, J.; LÓPEZ, J. *et al.* «Faunística i distribució dels odonats d'Osona». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, [Barcelona], núm. 67 (1999), p. 131-140.
- FURRIOLS, M.; GARCÍA-MORENO, J.; LÓPEZ, J.; MERCADER, J.; MONTPEYÓ, A.; PIELLA, L.; PIETX, J.; PLANAS, J.; PRAT, M. L.; SERRA, L.; TURET, J.; VILAREGUT, P.; YLLA, J. «Faunística i distribució dels odonats d'Osona». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* [Barcelona], núm. 67 (1999), p. 131-140.
- GOSÀLBEZ, J. *Insectívors i rosegadors de Catalunya. Metodologia d'estudi i catàleg faunístic*. Barcelona: Ketres Editora, SA, 1987. 241 p.
- GUÀRDIA, R.; CASAS, C.; NINOT, J. M. «Phenological patterns in mediterranean pastures and scrubs of Catalonia». *Acta Bot. Barc.* Núm. 45 (homenatge a Oriol de Bolòs) (1998), p. 557-576.
- «Sucesión regresiva y procesos erosivos. Dinámica de la vegetación en áreas acarcavadas (badlands) del NE de España». Pòster presentat a les *Jornadas de la Asociación Española de Fitosociología, «Vegetación y cambios climáticos»*, celebrades a Almeria el setembre de 1997.

- JÀVEGA, S. *Flora de la Vall de Sau. Espècies amb propietats medicinals i d'interès botànic*. CD editat per GEMAS (Grup d'Estudis Mediambientals de SAU).
- MEGANEURA. *Els odonats a la comarca d'Osona*. 1991. 300 p. [Treball inèdit].
- ORDEIX, M.; CAMPRODON, J. «Peixos, amfibis i rèptils de l'Alt Congost». A: CARCELLER, F.; CHACÓN, G.; IGLESIAS, V. (coor.) «Monogràfic El Medi Natural de la Conca del Besòs». *Siboc. Revista del Centre Català d'Ornitologia* [Badalona], núm. 11 (1995), p. 123-130.
- ORDEIX, M. *Aigües de Vic. Una visió aquàtica d'Osona*. Barcelona: Aigües de Vic, SA i Lunweg Editores, 2000. 139 p.
- ORDEIX, M.; CAMPRODON, J.; COMAS, F.; MOLIST, M.; BARNIOL, F. «Dades sobre la presència del mol·lusc bivalve d'aigua dolça *Unio elongatulus aleroni* (Companyó & Massot, 1845) al Lluçanès». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* [Barcelona], núm. 66 (1998), p. 109-110.
- ORDEIX, M.; MALUQUER-MARGALEF, J.; CAMPRODON, J. «Estudi de la distribució de la fauna amfíbia i aquàtica de les rieres del Parc Natural del Montseny». A: *III i IV Trobades d'Estudiosos del Montseny*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Servei de Parcs Naturals, 1997, p. 215-227. 321 p.
- REGUANT, S.; BUSQUETS, P.; VILAPLANA, M. *Geologia de la Plana de Vic*. Vic: Servei de Publicacions del Patronat d'Estudis Osonencs, 1986. 105 p. (Osona a la Butxaca; 9).
- RUIZ-OLMO, J.; AGUILAR, À. *Els grans mamífers de Catalunya i Andorra*. Barcelona: Lynx Edicions, S.L., 1995. 246 p.
- SABATER, F.; ARMENGOL, J. «Chemical characterization of the Ter river». *Limnética* [Madrid, Asociación Española de Limnología], núm. 2 (1986), p. 75-84.
- SABATER, F. «The geochemical features of the Ter River watershed (NE Spain)». *Oecologia aquatica* [Barcelona, Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona], núm. 9 (1988), p. 77-87.
- SABATER, S.; GUASCH, H.; MARTÍ, E.; ARMENGOL, J.; VILA, M.; SABATER, F. «The Ter, a Mediterranean river system in Spain». *Limnética* [Madrid, Asociación Española de Limnología], núm. 8 (1992), p. 141-149.
- SOLÀ, E. «Estudi d'una colònia de mussol banyut hivernant al nord-est de la comarca d'Osona». *El Duc* [Torelló], núm. 2 (1984).
- «Estudi d'un niu de mussol banyut (*Asio otus*)». *El Duc* [Torelló], núm. 3 (1985).
- VILELLA, J. F. «Herpetofauna de Catalunya. Nota preliminar sobre la herpetofauna de Vidrà (Gerona)». *Misc. Zool.* Núm. 5 (1979), p. 180-183.
- VILLEGAS, N. *Flora i vegetació de les muntanyes del Puigsacalm - Serra de Milany*. Tesi doctoral. UB, 1993.
- VIVES-BALMAÑA, M. V. «La diversitat faunística a la muntanya mitjana catalana. El cas de les Guillerries». *Ausa* [Vic], núm. XII/116 (1986), p. 53-64.